

Türkiye'nin İslamofobi ile Mücadele Çabaları: Yanıtlar, Motivasyonlar ve Zorluklar

GUO XIN'GEN*

Şanghay Üniversitesi Türkiye Çalışmaları Merkezi
Araştırma Görevlisi

**Guo Xin'gen, Şanghay Üniversitesi Liberal Sanatlar Fakültesi'nde Siyaset Bilimi alanında yüksek lisans öğrencisi ve Şanghay Üniversitesi Türkiye Çalışmaları Merkezi'nde araştırma görevlisidir. Araştırma alanları öncelikle Türkiye'nin Yumuşak Gücü üzerine odaklanmaktadır.*

E-posta: markgxcg@shu.edu.cn

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-2318-2224>

Geliş Tarihi: 5.3.2024

Kabul Tarihi: 27.4.2024

Atf: Guo, X. (2024). Türkiye'nin İslamofobi ile Mücadele Çabaları: Yanıtlar, Motivasyonlar ve Zorluklar. *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 5(3), 272-287.

ÖZ

Bu makale, Türkiye'nin İslamofobi ile mücadele sürecindeki yanıtlarını, motivasyonlarını ve karşılaştığı zorlukları araştırmaktadır. Türk perspektifinden bakıldığında, İslamofobi, Türkiye üzerinde tarihsel ve güncel olumsuz etkiler yaratmıştır. Buna yanıt olarak Türkiye, gerçeklik ve algı olmak üzere iki boyutta adımlar atmaktadır. Pratik düzlemde Türkiye, ikili diplomasi, çok taraflı diplomasi ve yabancı propaganda kombinasyonunu kullanmaktadır. Manevi düzeyde ise, Türkiye ulusal imajını ve yumuşak gücünü vurgulamaktadır. Müslüman bir ülke olarak Türkiye'nin İslamofobi ile mücadele çabaları, Türkiye'nin ulusal çıkarlarını, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin ılımlı İslami niteliklerini ve İslam'ın tarihi ve kültürel geleneklerini öne çıkarmaktadır. İslamofobi ile mücadelede Türkiye, İslamofobi'nin karmaşıklığı, basmakalıp düşüncelerin yerleşmesi, diğer İslam ülkelerinden gelen engellemeler ve Avrupa'da sağ kanat popülizminin yükselişi gibi birçok zorlukla da karşı karşıya kalmaktadır. Çin tarafından önerilen Küresel Medeniyet Girişimi, İslamofobi ile mücadelede başka bir potansiyel alternatif olabilir.

Anahtar Kelimeler: İslamofobi, Küresel Medeniyet Girişimi, medeniyet, medeniyetler çatışması, Türkiye.

ABSTRACT

This paper explores Türkiye's responses, motivations, and challenges in the process of combating Islamophobia. From the Turkish perspective, Islamophobia has exerted historical and contemporary negative impacts on Türkiye. In response, Türkiye takes steps from two dimensions of reality and perception. At the practical level, Türkiye employs a combination of bilateral diplomacy, multilateral diplomacy, and foreign propaganda. At the spiritual, Türkiye emphasizes its national image and soft power. As a Muslim country, Türkiye's efforts to combat Islamophobia highlight the factors of Türkiye's national interests, the moderate Islamic attributes of the Justice and Development Party, and the historical and cultural traditions of Islam. In the fight against Islamophobia, Türkiye also faces numerous challenges, including the intricacy of Islamophobia, the entrenchment of stereotypes, the obstruction from other Islamic countries, and the rise of right-wing populism in Europe. The Global Civilization Initiative proposed by China may become another potential alternative to addressing Islamophobia.

Keywords: civilization, clash of civilizations, Global Civilization Initiative, Islamophobia, Türkiye.

Giriş

İSLAMOFOBİ DÜNYADA UZUN BİR GEÇMİŞE sahiptir. Başlangıcından itibaren, Batı Hristiyan dünyası İslam'a karşı korku, nefret ve önyargı beslemiştir. Yüzlerce yıl boyunca iki taraf arasındaki karşılıklı saldırılar bu duyguları körüklemiş, Hristiyan medeniyeti ile İslam medeniyeti arasındaki çağdaş etkileşime tehdit oluşturan köklü tarihi gerilimlere yol açmıştır. 21. yüzyılda, 11 Eylül terör saldırıları, terör örgütü Irak Şam İslam Devleti'nin (İŞİD [DAEŞ]) ortaya çıkışı ve Avrupa mülteci krizi gibi bir dizi uluslararası olay, Batı Dünyası'nda anti-İslam ve anti-Müslüman duyguları yeniden alevlendirmiştir. Günümüzde İslamofobi'nin yeniden yükselişi, uluslararası toplumun kritik bir meselesi haline gelmiştir.

Son yıllarda İslamofobi sorununun tırmanmasıyla Türkiye, İslam dünyası içinde lider konumunu benimseyerek İslamofobi ile mücadele etme ve Müslümanların çıkarlarını koruma sorumluluğunu üstlenmiştir.

Türkiye, Avrupa ve Asya'nın kesişme noktasında yer almakta olup, Batı ve Doğu kültürlerinin, Hristiyan ve İslam medeniyetlerinin birleşim noktası olarak hizmet etmektedir. Türkler, Osmanlı İmparatorluğu döneminden bu yana İslamofobi'nin hedefi olmuştur ki bu, sadece genişleyen bir imparatorluk gücünden kaynaklanan askeri korkudan değil, aynı zamanda heterojen İslam medeniyetinden kaynaklanan kültürel korkudan da kaynaklanmaktadır. 21. yüzyılda, İslamcı köklere sahip Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) lideri Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın liderliğinde Türkiye, ken-

disini Osmanlı İmparatorluğu'nun varisi, İslam'ın son kalesi ve İslam medeniyetinin lideri olarak görmektedir. Son yıllarda İslamofobi sorununun tırmanmasıyla Türkiye, İslam dünyası içinde lider konumunu benimseyerek İslamofobi ile mücadele etme ve Müslümanların çıkarlarını koruma sorumluluğunu üstlenmiştir (Tol, 2019; Gürcan, 2019).

İslamofobi üzerine mevcut literatür, genellikle bu olgunun tanımı, sonuçları ve belirli ülkelerde veya bölgelerdeki tezahürleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Ancak, Türkiye'nin İslamofobi ile mücadele çabaları büyük ölçüde araştırılmamıştır. Bu nedenle, bu makale Türkiye'nin İslamofobi ile mücadeledeki yanıtlarını, motivasyonlarını ve karşılaştığı zorlukları incelemeyi amaçlamaktadır. Makaledeki bulgular, Türkiye'nin uluslararası ilişkilerdeki rolüne ve çağdaş dünyada medeniyetlerin etkileşimine daha kapsamlı bir kavrayış sağlayarak literatüre katkıda bulunacaktır.

Türk Perspektifinden İslamofobi'yi Anlamak

İngilizce bağlamda, "İslamofobi" terimi "İslam" ve "fobi" kelimelerinden oluşan bir bileşik kelimedir. İlk olarak 1923'te kullanılan bu terim, genellikle "İslam'a veya İslam'ı uygulayan insanlara karşı irrasyonel korku, hoşlanmama veya ayrımcılık" anlamına gelir (Merriam-Webster, 2024). Birleşmiş Milletler'in açıklamasına göre, İslamofobi "Müslümanlara ve Müslüman olmayanlara karşı tehdit, taciz, kötü muamele, kışkırtma ve yıldırma yoluyla korku, önyargı ve nefreti içerir ve hem çevrimiçi hem de çevrimdışı dünyada hoşgörüsüzlüğe, düşmanlığa neden olur" (United Nations, 2024). 1997 yılında, ırk ilişkileri ve sivil haklar üzerine odaklanan bir sivil toplum kuruluşu olan Runnymede Trust tarafından İslamofobi'nin çağdaş söylemde ortaya çıkışını işaret eden "İslamofobi: Hepimiz için Bir Meydan Okuma" başlıklı bir rapor yayımlandı. O zamandan

Şekil 1. En Fazla Müslüman Nüfusa Sahip Ülkeler

	Tahmini 2009 Müslüman Nüfusu	Müslüman Olan Nüfusun Yüzdesi	Dünya Müslüman Nüfusunun Yüzdesi
Endonezya	202,867,000	88.2%	12.9%
Pakistan	174,082,000	96.3	11.1
Hindistan	160,945,000	13.4	10.3
Bangladeş	145,312,000	89.6	9.3
Mısır	78,513,000	94.6	5.0
Nijerya	78,056,000	50.4	5.0
İran	73,777,000	99.4	4.7
Türkiye	73,619,000	~98	4.7
Cezayir	34,199,000	98.0	2.2
Fas	31,993,000	~99	~2

Türkiye'nin Müslüman nüfusu dünya Müslüman nüfusunun %4.7'sini oluşturmaktadır ve yaklaşık 73,619,000 kişiyle Türkiye nüfusunun %98'i Müslümandır (Şekil: Pew Araştırma Merkezi, 2009).

beri, özellikle 2001'deki 11 Eylül saldırılarından sonra, İslamofobi kavramı medya, vatandaşlar ve Batı ülkelerindeki sivil toplum örgütleri tarafından yaygın bir şekilde kullanılmaya başlandı (Bleich, 2012). Son yıllarda, İslamofobi'nin yayılması ve sonucunda nefret, düşmanlık ve şiddetin normalleşmesi ile bazı uluslararası kuruluşlar ve egemen devletler İslamofobi'nin potansiyel tehdidinin farkına varmaya başladı ve bunu siyasi gündemlerine dahil etmeye başladı.

Türk perspektifinden bakıldığında, İslamofobi olgusu Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar izlenebilir. İslam İmparatorluğu'nun erken fetih ve genişlemesiyle Batı Hristiyan medeniyeti, heterojen bir medeniyetten kaynaklanan sık sık askeri istilalar ve kültürel şoklar yaşadı. Bu tür etkileşimler, o zamanlar hala dezavantajlı olan Batılıları, hem somut güvenlik tehdidi hem de soyut manevi tehlike karşısında savunmasız hissettirdi. Sonuç olarak, Batı toplumları arasında İslam ve Müslümanlara

karşı sezgisel bir korku ve düşmanlık duygusu ortaya çıkmaya başladı. Batı ulus-devletleri yükselirken ve Osmanlı İmparatorluğu gerilerken, bir zamanlar Asya, Afrika ve Avrupa'ya hâkim olan güç giderek "Avrupa'nın Hasta Adamı"na dönüştü ve Hristiyan medeniyeti ile İslam medeniyeti arasındaki pozisyonlar değişti. Batı'nın sömürgeci genişlemesi döneminde, Avrupamerkezcilik ve Oryantalizm gibi yaygın argümanlar yoğun bir şekilde kullanıldı ve sömürgeci ve emperyalist söylemler aracılığıyla İslam ve Müslümanlar şeytanlaştırıldı. Bu fikirlerle, Batı dünyasında Müslümanların cahil, geri kalmış ve barbar olarak algılanması yavaş yavaş gelişti. Sonuç olarak, Hristiyanların Müslümanlara karşı önceki korku ve düşmanlıkları ile kendini rasyonel ve medeni olarak ilan eden Batı'nın cahil ve barbar Doğu'ya karşı küçümseme ve ayrımcılığı zamanla iç içe geçti ve zamanla Batı Hristiyan medeniyetinin Doğu İslam medeniyetine karşı olumsuz algıları kökleşti (He, 2013).

Günümüze kadar, Türkiye'nin seküler bir ulus-devlete geçiş yapmış olmasına rağmen ve Türkler imparatorluk döneminde olduğu gibi Batı'ya ciddi askeri ve kültürel tehditler oluşturmada, Batı toplumlarında kalıcı önyargılar devam etmektedir. Pew Araştırma Merkezi tarafından 2009 yılında yayınlanan küresel Müslüman nüfusu raporuna göre, Türkiye'nin Müslüman nüfusu dünya Müslüman nüfusunun %4.7'sini oluşturmaktadır ve yaklaşık 73 milyon 619 bin kişiyle Türkiye nüfusunun %98'i Müslümandır (Pew Araştırma Merkezi, 2009). Dolayısıyla, Türkiye'nin Batı'da artan İslamofobi'den kaçınması doğal olarak zor olurken, Batıdaki Müslümanlara yönelik olumsuz algı da uluslararası arenada iki taraf arasındaki etkileşimi derinden etkileyecektir. Örneğin, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) katılımı, İslamofobi'nin zararlı etkilerini örneklediren tipik durumlardan biridir.

Türk ekonomisi büyüdüğüçe, “kültürel olarak fazla farklı” eleştirisi, Türkiye'nin Hristiyan olmayan kimliği temelinde, Türkiye'nin AB üyeliğine karşı ince bir muhalefet haline gelmiştir ve bu durum, katılımının önündeki başlıca engel olarak kabul edilmektedir.

1959 yılından bu yana Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkiler kurmayı hedeflemiştir; bu topluluk daha sonra AB'nin öncülü olmuştur. 1987 yılında Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na tam üyelik için resmi başvuruda bulundu. Ardından, 1999 yılında Helsinki'de düzenlenen,

AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde Türkiye'ye AB adayı statüsü verildi. Bununla birlikte, 2005 yılında müzakerelere başlanmasına rağmen, Türkiye'nin AB'ye katılımı hala beklemektedir. Uzun süren bu süreç, iki taraf arasında birçok açıdan çelişkileri ve farklılıkları yansıtmaktadır ki bu durum sadece ekonomik ve diğer maddi unsurları kapsamakla kalmaz, aynı zamanda din, kimlik gibi psikolojik unsurları da içerir. Li tarafından düzenlenen materyallere göre, 1999 yılında Türk seçkinleri ile yapılan röportajlar, ekonomik sorunun AB üyeliğine en büyük engel olarak görüldüğünü, bunu dini sorunun izlediğini ortaya koymaktadır (Li, 2008). Aslında, Türk ekonomisi büyüdüğüçe, “kültürel olarak fazla farklı” eleştirisi, Türkiye'nin Hristiyan olmayan kimliği temelinde, Türkiye'nin üyeliğine karşı ince bir muhalefet haline gelmiştir ve bu durum, katılımının önündeki başlıca engel olarak kabul edilmektedir (Kirişçi, 2008). 2006 yılında Eurobarometer tarafından yayınlanan bir rapor, katılımcıların neredeyse %60'ının “Türkiye ile Avrupa Birliği Üye Devletleri arasındaki kültürel farklar, onun AB'ye katılmasına izin vermeyecek kadar önemli” ifadesine tamamen veya eğilim olarak katıldığını göstermektedir (Eurobarometer, 2006). İslamofobi olgusu, belirli bir ölçüde, kültürel çatışmanın bir tezahürüdür. Batı toplumlarında İslamofobi şiddetlenirken, AB üye devletlerinde İslam ve Müslümanlara yönelik olumsuz tutumlar daha da kötüleşecek ve bu da “kültürel farklılıklar” fikrini pekiştirecektir. Bu eğilim, kaçınılmaz olarak Türkiye'nin katılım sürecini engelleyecektir.

Türkiye'nin İslamofobiye Yanıtları

İslamofobi'nin yayılmasıyla ilgili ciddi duruma yanıt olarak Türkiye, çoklu önlemleri içeren bir “paralel izler” stratejisi benimsemiştir. Pratik

İslam İşbirliği Teşkilatı 12. Enformasyon Bakanları Toplantısı'nda yaptığı konuşmada Cumhurbaşkanı Erdoğan: “Biz Türkiye olarak İslamofobi ile mücadeleye büyük önem veriyoruz ve bu konuda küresel dayanışmanın tesisi için çalışıyoruz” demiştir (Fotoğraf: TCCB, 2022).

düzlemde Türkiye, İslamofobi ile mücadelenin kurumsallaşmasını ve normalleşmesini teşvik etmek için ikili diplomasi, çok taraflı diplomasi ve yabancı propaganda kombinasyonunu kullanmaktadır. Manevi düzeyde ise, Türkiye, İslami olmayan toplumlardaki basmakalıp düşünceleri değiştirmeyi amaçlayarak ulusal imajını ve yumuşak gücünü vurgulamaktadır. Anti-İslamofobi çekirdek hedefine odaklanarak, yukarıda bahsedilen iki ana hat birbirleriyle bağlantılı ve tamamlayıcıdır; bu da, “hem belirti hem de kök nedeni tedavi etmek” yaklaşımını andırmaktadır.

Pratik düzlemde, öncelikle Türkiye, İslamofobi olaylarının yaşandığı ilgili devletlerle ikili diplomatik faaliyetlerde ve müzakerelerde aktif ola-

rak yer almakta, onları İslamofobi ile mücadele etmek için pratik adımlar atmaya teşvik etmektedir. Örneğin, aşırı sağcı ve anti-İslam aktivisti Rasmus Paludan, Ocak 2023'te Danimarka'da bir cami yakınında ve Türk Elçiliği dışında Kur'an'ı yakarak Türk Hükûmeti'ni öfkeliendirdi. Bunun ardından Danimarka büyükelçisi Türk Dışişleri Bakanlığı'na çağrıldı. Burada Türk yetkililer, nefret suçu oluşturan bu kışkırtıcı eylem için verilen izni şiddetle kınadı ve “Danimarka'nın tutumu kabul edilemez” dedi (Fraser & Tanner, 2023). Türkiye'nin girişimleri sonucunda Danimarka, Aralık'ta “tanınmış bir dini topluluk için öneme sahip yazılara uygun olmayan muameleyi” yasaklayan yasayı yürürlüğe koydu (Altun, 2023).

Benzer şekilde, İsveç'teki Kur'an yakma olaylarına yanıt olarak Türkiye, NATO üyeliğini bir kaldıraç olarak kullanarak İsveç üzerinde baskı uyguladı ve İsveç'in ilgili konularda taviz vermesini ve İslamofobi ile mücadele önlemleri almasını teşvik etti. Bu konuda Cumhurbaşkanı Erdoğan, İsveç kutsal kitabın yakılmasına ve yırtılmasına izin verdiği sürece İsveç'in NATO'ya katılmasına izin vermeyeceğini açıkça belirtti (Fraser & Tanner, 2023).

Ayrıca, çok taraflı diplomasi açısından, Türkiye sık sık Birleşmiş Milletler (BM), İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) gibi uluslararası platformlarda çalışmalar yürütmekte, İslamofobi ile mücadele çabalarını kurumsallaştırmayı amaçlamaktadır. Örneğin, Türkiye'nin İİT ile etkin etkileşimleri sonucunda Birleşmiş

Milletler Genel Kurulu, 2022'de 15 Mart'ı "Uluslararası İslamofobi ile Mücadele Günü" olarak ilan eden kararı kabul etti (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2023). İİT Zirve Başkanı olarak Türkiye, 15 Mart 2019'da Yeni Zelanda'daki Christchurch cami saldırıları sonrasında acil bir toplantı düzenleyerek, İslamofobi, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı tarafından körüklenen şiddetin artışı tartıştı ("Türkiye OIC toplantısı çağrısında bulundu," 2019).

AGİT çerçevesinde, kurucu üyelerinden biri olarak Türkiye, AGİT bölgesinde artan İslamofobiye yönelik işbirliğinin güçlendirilmesi gerekliliğini vurgulayarak, AGİT'in bu tür zorluklara etkili bir şekilde yanıt verme kapasitesinin artırılması çağrısında bulundu (Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs, 2023).

15 Mart 2019'da Yeni Zelanda'nın Christchurch kentindeki iki camiye düzenlenen saldırıda hayatını kaybedenlerin anısına çiçekler yerleştirildi. 15 Mart Uluslararası İslamofobi ile Mücadele Günü ilan edildi (Fotoğraf: Xinhua, 2020).

Son olarak Türkiye, İslamofobi ile mücadelede yabancı propaganda yoluyla mücadeleyi kalıcılaştırıcı bir yaklaşım benimsemiştir. Yabancı propaganda, diplomatik faaliyetlere güçlü bir destek sağlayarak diğer devletlere sinyallerin ve bilgilerin etkin bir şekilde iletilmesini kolaylaştırır. Türk diplomatlar ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın kendisi de, basın toplantılarında, uluslararası toplantılarda, sosyal medyada ve diğer kamu etkinliklerinde sürekli olarak İslamofobi meselesini ele almıştır. Bu şekilde, İslamofobi'nin artan yaygınlığını ve şiddetini vurgulamaya, İslamofobi ile mücadelede küresel dayanışma çağrılarında bulunmaya ve Türkiye'nin bu mücadeledeki liderliğini savunmaya çalışmaktadırlar. Örneğin, Cumhurbaşkanı Erdoğan, İslamofobi'nin, özellikle liberal demokrasilerde hızla yayılan ve Müslümanların günlük yaşamlarını bozma ve toplumların barışını tehdit etme eğilimi geliştiren bir virüs kadar tehlikeli olduğunu açıkça ifade etmiştir (Güneşgök, 2021). Açık ifadeler ve düzenli propaganda yoluyla Türkiye, İslam dünyasındaki etkisini ve temsilciliğini sürekli olarak genişletmektedir.

Manevi düzlemde Türkiye, İslam ve Müslümanların uluslararası imajını iyileştirmek için hem terörle mücadele önlemleri hem de medya stratejilerini kullanmaktadır ve İslamofobi ile ilişkili zihniyetleri ve basmakalıp düşünceleri dağıtmayı amaçlamaktadır.

Manevi düzlemde Türkiye, İslam ve Müslümanların uluslararası imajını iyileştirmek için

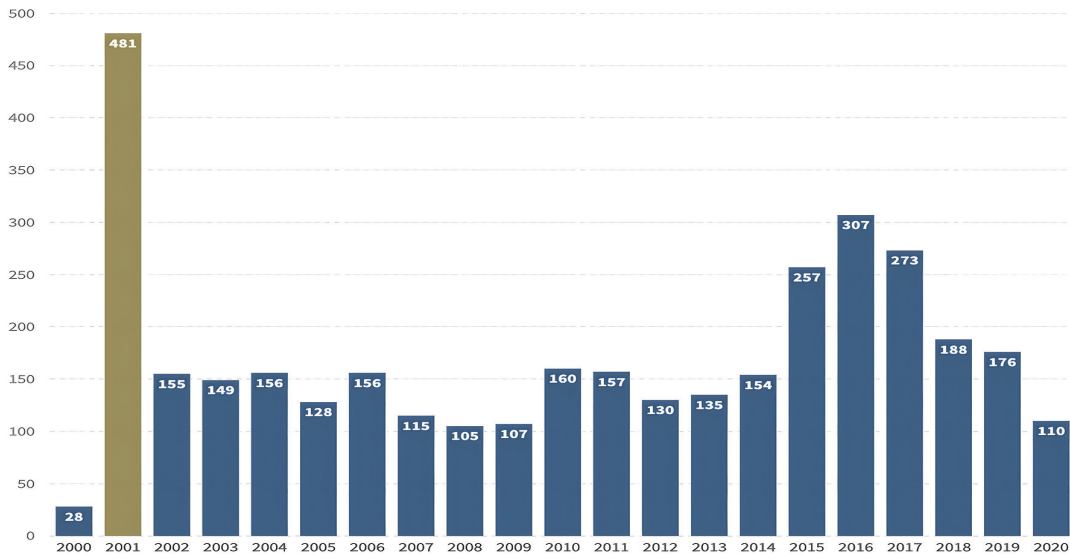
hem terörle mücadele önlemleri hem de medya stratejilerini kullanmaktadır ve İslamofobi ile ilişkili zihniyetleri ve basmakalıp düşünceleri dağıtmayı amaçlamaktadır. Günümüz uluslararası toplumunda, Batı söyleminin egemenliği altında şekillendirilen ve tahakküm altına alınan uluslararası kamuoyu, açık önyargılar sergileyen Batı merkezli ideolojilerle çevrilidir. Söylem gücündeki bu dengesizlik, birçok devletin küresel meselelerde kendi görüşlerini yayma fırsatlarını sınırlamaktadır. Çoğunlukla, bu ülkeler pasif bir şekilde yanıt vermek zorunda kalırlar, yani “burundan tutulup yönlendirilirler” ve İslamofobi söz konusu modelin tipik bir ürünüdür. II. Dünya Savaşı öncesi dönemden Soğuk Savaş sonrası döneme kadar Batı medyası, “imajlamak - tiplemek - çirkinleştirmek - şeytanlaştırmak - korkutmak” şeklindeki tüm dengelim mantığını izlemiş, İslam dünyasının özgün doğasından uzaklaşan olumsuz bir imajı yeniden şekillendirip uydurarak Batı dünyasında İslamofobi'yi pekiştirmiştir (Ma, 2008). Son yıllarda, İslam adına gerçekleşen şiddet eylemleri, Londra metrosu bombalamaları gibi şiddet olaylarının tekrarlanmasına yönelik endişeleri artırmış ve sonuç olarak Müslümanlara karşı hoşgörüsüzlüğü ve dışlamayı şiddetlendirmiştir (Yılmaz, 2016). Buna yanıt olarak Türkiye, İslam ile aşırılık, terörizm ve ayrılıkçılık arasında bağlantı olduğu yönündeki iddiaları çürütmek amacıyla terör örgütleriyle mücadele etmeye kararlıdır. Bu strateji, terörle mücadeleyi İslamofobi ile mücadele ile bütünleştirerek, İslamofobi'nin göz ardı edilmesi ile terör tehditlerinin üreme ve yayılma potansiyeli arasındaki olası bağlantıyı vurgular (Karaaslan & Guder, 2019). Ayrıca, Türkiye, Pakistan ve Malezya ile işbirliği içinde ortak bir TV projesi başlatarak kurumsallaştırılmış iletişim kanalları kurma konusunda proaktif adımlar atmıştır (Latif, 2019).

Bu TV kanalı projesi, Türkiye'nin İslamofobi ile mücadeledeki medya stratejisini temsil etmektedir. BBC'ye benzer bir İngilizce medya platformu oluşturmayı amaçlayan bu proje; uluslararası toplumda Türkiye'nin sesini duyurmak, ayrımcılığı ve önyargıyı ortadan kaldırmak ve İslam ve Müslümanlara yönelik daha olumlu bir imajı teşvik etmek için bir platform sağlamayı hedeflemektedir.

İkincisi, Türkiye, dünya çapında İslamofobi ve Türk karşıtı duyguların yükselişiyle mücadele etmek için kültür ve turizmi iki önemli araç olarak kullanarak yumuşak gücünden yararlanmaktadır (Uğurlu & Dikme, 2017). İslam geleneği ile modernleşmenin uyumlu karışımını sunarak, toplumunun çeşitliliğini ve kapsayıcılığını vurgulamaktadır. Gerçekte, Adalet ve Kalkınma Partisi, 2002'de iktidara gelmesinden beri, Türkiye daha kapsamlı bir kamu diplomasisi geliştirmeye başlamış, kültürel aracı daha fazla kullanmış ve bu da kültürel diplomasi alanında yeni bir durum yaratmıştır (Donelli, 2019). Geçen on yılda, Türkiye kültürel diplomasisini yüksek kül-

tür ve popüler kültür olmak üzere iki tamamlayıcı düzeyde ilerletmiştir. Yüksek kültür düzeyinde, Yunus Emre Enstitüsü, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı gibi kamu kurumları aracılığıyla Türk kültürünün propagandası, eğitimi ve değişimi kolaylaştırılmaktadır. Popüler kültür düzeyinde Türkiye, Radyo ve Televizyon Kurumu temelinde, Türkiye uluslararası yayıncılık ve TV dizisi üretimini kullanarak Türk vizyonunu yaymak, olumlu bir Türk imajı yaratmak ve Türk kültürünü tanıtmak için çalışmaktadır (Donelli, 2019). Ayrıca turizm, Türkiye'nin yumuşak gücünü artırma ve İslamofobi ile mücadele etme konusunda başka önemli bir araçtır. AKP Hükümeti'nin yönetim döneminde, özellikle hedef bölgelere yönelik yumuşak güç vurgusu içeren Türk dış politikası yöneliminde benzeri görülmemiş değişiklikler olmuştur ve bu etkili olmuştur: Yeriler, yumuşak güç hedef bölgeleri ile bu bölgelerden gelen turist sayısı arasında pozitif bir korelasyon olduğunu göstermektedir (Şen, 2019).

Şekil 2. ABD'de FBI'a bildirilen Müslüman Karşıtı Suçlar

ABD'de 11 Eylül'den sonra müslüman karşıtı hareketler çoğalmaya başlamıştır (Şekil: CGTN, 2022).

Türkiye'nin Yanıtlarının Ardındaki Motivasyonlar

Özünde, Türkiye'nin İslamofobi ile mücadele çabaları sadece propaganda ve pratik eylemlerden ibaret değildir; bunların ardında Türk Hükûmeti'nin çeşitli stratejik düşünceleri bulunmaktadır. Genel olarak, Türkiye'nin yanıtları Türkiye'nin ulusal çıkarlarına, AKP'nin ılımlı İslami niteliklerine ve İslam'ın tarihi ve kültürel geleneklerine dayanmaktadır.

Hem Batılı devletlerle ekonomik ilişkileri istikrara kavuşturma hem de iç ekonomik koşulları iyileştirme temelinde, İslamofobi ile mücadele, Türkiye'nin ekonomik çıkarlarını koruma konusunda kilit bir araç olarak görünmektedir.

İlk olarak Türkiye, siyaset, ekonomi ve güvenlik alanlarında çoklu ulusal çıkarlarını koruma zorunluluğu ile güdülenmiştir. Siyasi çıkarlar açısından asıl mesele İslam dünyasında liderlik konusudur. İİT çerçevesinde, Suudi Arabistan, Mısır ve Türkiye gibi bazı güçlü devletler, kendi ulusal çıkarlarına uygun olarak örgütün gündemini şekillendirmeye çalışmış ve Suudi Arabistan ile Türkiye arasındaki İslam dünyasının liderliği için rekabet önemli bir çekişme alanı olmuştur (Liu & Zhao, 2019). Türkiye, İslamofobi kurbanı olan diğer Müslüman devletlerle benzer İslami dini ve kültürel gelenekleri paylaşmaktadır. İİT'nin önemli bir üyesi olarak Türkiye, Müslümanların çıkarlarını, onurunu

ve bağımsızlığını koruma sorumluluğunu taşımaktadır. İslamofobi ile küresel ölçekte yüksek profilli ve görünür bir şekilde mücadele etmek, Türkiye'nin İslam devletleri arasında etkisini ve söylem gücünü artırmasına, uluslararası meselelerde daha fazla destek almasına ve İslam dünyasında liderlik oluşturmaya yarar sağlar.

Ekonomik çıkarlar açısından, İslamofobi ile mücadele, Türkiye'nin ekonomik çıkarlarını bir ölçüde korumaya yardımcı olabilir. İngiltere ve ABD gibi birkaç Batı devleti, İslamofobi'nin yaygın olduğu yerlerdir ve aynı zamanda Türkiye için önemli ticaret ortaklarıdır. Dünya Bankası'nın 2021 istatistiklerine göre, Türkiye'nin başlıca ihracat ortakları arasında Almanya (%8,57), Amerika Birleşik Devletleri (%6,54), Birleşik Krallık (%6,08), İtalya (%5,09) ve Irak (%4,94) bulunmaktadır; bunların dördü Batı devletleridir. Türkiye'nin başlıca ithalat ortakları arasında ise ilk beş sıra içinde iki Batı devleti bulunmaktadır: Almanya, %8 ile dördüncü sırada ve Amerika Birleşik Devletleri, %4,84 ile beşinci sırada yer almaktadır (World Integrated Trade Solution, 2021). İslamofobi'nin etkisi altında, Batılı yatırımcılar Türkiye ile ekonomik faaliyetlerde bulunmanın potansiyel riskleri konusunda kaçınılmaz olarak endişe duyacak ve bu da Türkiye ile ticaret yapma isteklerini azaltacaktır. Dahası, dış ortamın kötüleşmesi ve heterodoks para politikaları nedeniyle Türk ekonomisi ivme kaybetmektedir ve 2023'teki iki yıkıcı deprem Türkiye'nin zaten kırılgan ekonomik durumunu daha da kötüleştirmiştir (World Bank, 2023). Bu nedenle, hem Batılı devletlerle ekonomik ilişkileri istikrara kavuşturma hem de iç ekonomik koşulları iyileştirme temelinde, İslamofobi ile mücadele, Türkiye'nin ekonomik çıkarlarını koruma konusunda kilit bir araç olarak görünmektedir.

Güvenlik çıkarları açısından, terörle mücadele ve İslamofobi ile mücadele birbiriyle bağlantılıdır. Her iki sorunu da ele almak için eş zamanlı çabalar, dini düşmanlığı hafifletmeye, terörizm için üreme alanını azaltmaya ve sonuç olarak Türkiye'nin ulusal güvenliğini sürdürmeye yardımcı olur. İslamofobi'nin yayılması, Hristiyan ve İslam medeniyetleri arasındaki karşıtlığı derinleştirebilir ve sonunda şiddetin aşırıcı eylemlerinin artmasına yol açabilir; bu da her iki tarafı terörizm tuzağına düşürebilir. Böylece, İslamofobi ile mücadele, terörle mücadele ile yakından ilgilidir; her ikisi de güvenlik çıkarlarını korumanın bir parçasıdır. Cumhurbaşkanı Erdoğan "terörizmin İslam ile ilişkilendirilmesini şiddetle kınadı" ve Türkiye'nin hem terörizm ile hem de İslamofobi ile mücadele ettiğini vurgulamaktadır (Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 2014).

İkincisi, Türkiye'nin İslamofobi'ye yanıtla-

rı, AKP'nin ılımlı İslami nitelikleri ile büyük ölçüde şekillendirilmektedir. AKP, 2002 yılından bu yana iktidarda olup, Ortadoğu'daki en etkili İslami siyasi partilerden biri haline gelmiştir. AKP'nin ideolojisi; doğası gereği, muhafazakarlık ve ılımlı İslamcılık kombinasyonu ile şekillendirilmiştir ki bu, "Türk Modeli'nin" bir biçimini oluşturur; yani "ılımlı İslami siyasi güçler tarafından yönetilen seküler bir temel üzerine kurulu istikrarlı demokratik sistem" (Zan, 2012). Siyasi güç adamı Erdoğan'ın liderliğinde AKP, kültür ve değerlerinin kökünde Panislamizm bulundurarak, çağdaş Türkiye'nin yurt içi ve küresel vizyonunu gerçekleştirmek için Osmanlı döneminin bazı başarılı tarihi uygulamalarına dayanır (Dong, 2022). Sonuç olarak, Türkiye'nin iç ve dış politikaları belirgin bir İslami yönelim sergiler ve İslamofobi ile mücadele, partinin ideolojisiyle yakından uyumlu hale gelir. Üstelik, İslamofobi ile müca-

Cumhurbaşkanı Erdoğan, "terörizmin İslam ile ilişkilendirilmesini şiddetle kınadı" ve Türkiye'nin hem terörizm ile hem de İslamofobi ile mücadele ettiğini vurgulamaktadır (Fotoğraf: TCCB, 2014).

dele, partinin popülaritesine de fayda sağlayabilir. AKP'nin seçmen tabanı, genellikle "Kara Türkler" olarak bilinen ve "Beyaz Türkler'in" karştı olan, çoğunlukla şehir banliyölerinden işçi sınıfı, yükselen muhafazakâr seçkinler ve Güneydoğu'daki Kürt nüfusu içindeki dini aşırılık yanlılarından oluşur (Li & Robins, 2016). Bu muhafazakâr ve marjinalleşmiş İslamcılar, AKP'yi kendi çıkarlarının temsilcisi olarak görür ve tam destek verirler. İslamofobi ile mücadele ederek, AKP Hükûmeti Müslümanların çıkarlarını koruma kararlılığını ve yeteneğini gösterebilir, bu da seçmen tabanının arzularıyla uyumludur. Bu şekilde, parti sadece mevcut destekçilerinin güvenini ve desteğini kazanmakla kalmayıp, aynı zamanda İslamofobi'nin sonuçlarından korkan diğer seçmenleri de çekerek destek tabanını genişletebilir.

İslam'ın şanlı tarihi ve kültürel geleneklerini korumak için İslamofobi ile mücadele, kritik bir çıkış noktasıdır.

Üçüncüsü, Türkiye'nin çabaları, İslami tarihi ve kültürel mirası koruma üzerine kuru-ludur. Türkiye, üç kutsal mekânı barındıran, Avrasya'da bir İslam imparatorluğu olarak hizmet vermiş zengin bir İslami tarihi ve kültürel mirasa sahiptir: Mekke, Medine ve Kudüs. İmparatorluğun en yüksek yöneticisi olan Sultan, aynı zamanda İslam dünyasının en yüksek ruhani lideri olan Halife unvanını da taşır. Sonuç olarak, Sultan genellikle İslam dünyasının hem yöneticisi hem de koruyucusu rolünü üstlenir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte, neredeyse bin yıl süren İslami

gelenek, sekülerleşme sürecinde yok olmamıştır. Aksine, sessizce uyuyakalmıştır ve İslami canlanma süreciyle yeniden merkez sahneye dönmüştür. Dolayısıyla, çağdaş Türk toplumunda hala önemli bir rol oynamaktadır. Yine de İslamofobi saldırısı ve Batı medyasının propaganda kampanyası altında, İslami gelenekler genellikle Batı değerlerine bir tehdit olarak algılanır. Bunlar sıklıkla terör, aşırılık ve şiddet gibi olumsuz çağrışımlarla ilişkilendirilirken, İslam'ın adalet, merhamet ve hoşgörü gibi pozitif değerleri seçici bir şekilde göz ardı edilir. İslam ve Müslümanları şeytanlaştıran bu söylem, kültürel ırkçılığın ve hegemonyacılığın tam bir tezahürüdür. İslamofobi, İslam'ı terörizmle ilişkilendirerek, çeşitli kültürlerin bir arada var olmasını ciddi şekilde engellemektedir (Sevencan & Kazancı, 2021). Bu nedenle, İslam'ın şanlı tarihi ve kültürel geleneklerini korumak için İslamofobi ile mücadele, kritik bir çıkış noktasıdır.

Türkiye İçin İleriye Dönük Zorluklar

Yukarıda belirtildiği gibi, Türkiye, uluslararası platformlarda İslamofobi'ye karşı mücadele ihtiyacını sürekli vurgulamış ve bu süreci desteklemek için özel önlemler almıştır. Ancak, Türkiye, birkaç faktörden ötürü stratejik hedefine ulaşmada birçok zorlukla karşılaşacak gibi görünüyor. İlk olarak, İslamofobi'nin karmaşık ve yaygın doğası, bu sorunun çözümünü önemli ölçüde zorlaştırmaktadır. Çeşitli köklere sahip karmaşık ve çok yönlü bir toplumsal olgu olarak İslamofobi, farklı ülkelerde veya bölgelerde farklı dinamikler sergilemektedir ve bunun arkasında siyaset, ekonomi, kültür, din gibi çeşitli etkenler bulunmaktadır. Bu etkenler, durum değiştikçe iç içe geçmekte ve İslamofobi'yi giderek daha karmaşık hale getirmektedir.

Günümüzde, kavramların sürekli evrimi ve gerçeklikteki keskin dönüşümleriyle birlikte İslamofobi, dini ayrımcılığı, ırkçılığı ve kültürel ırkçılığı kapsayan büyük bir mesele haline gelmiştir (Çakmak, 2022). Bu bağlamda Türkiye, sorunun hem belirtileriyle hem de kök nedenleriyle başa çıkmak için “paralel izler” stratejisini benimsemiş olmasına rağmen, bu karmaşık toplumsal sorunun tüm yönlerini kapsamlı bir şekilde ele alamamaktadır.

Günümüzde, Batı medyası hala uluslararası söylem gücünü elinde bulundurmaktadır ve İslam ve Müslümanlar hakkında basmakalıp düşünceler ve olumsuz imajlar yaymak için propaganda makinesini kullanmaya devam etmektedir.

Ayrıca, İslamofobi tarafından oluşturulan basmakalıp düşünceleri değiştirmek zordur. Batı'nın siyasi çevreleri, akademi ve medyasının ortak manipülasyonu ile oluşturulan İslamofobi olgusu uzun bir tarihe sahiptir ve Batı, muhalifleri küçümseyerek gerçekçi olmayan olumlu bir öz imaj şekillendirmiştir (Ma, 2008). Kökenine bakıldığında, İslamofobi büyük ölçüde Batı tarafından uydurulmuş bir söylem tuzağıdır. Kendi çıkarlarını sürdürmek amacıyla Batı, İslam ve Müslümanlar hakkında olumsuz bir imaj öngörür ve bu basmakalıp düşünceleri siyasal uygulamalarında pekiştirir, sonunda kendini gerçekleştiren kehanetin mantıksal tuzağına düşer. Sonuç olarak Müslümanlar, yasadışı, suç, şiddet gibi çeşitli olumsuz sosyal olgular için küresel “günah keçisi” haline gelmiştir (Kaya, 2020). Günümüzde, Batı

medyası hala uluslararası söylem gücünü elinde bulundurmaktadır ve İslam ve Müslümanlar hakkında basmakalıp düşünceler ve olumsuz imajlar yaymak için propaganda makinesini kullanmaya devam etmektedir. Buna karşılık Türkiye, bu tür bir anlatıyı dengede tutacak nitelikte propaganda yeteneklerine sahip değildir; bu durum, Batı'nın söylem hegemonyasına meydan okumayı ve önyargıları ortadan kaldırmayı son derece zorlaştırmaktadır.

Buna ek olarak, İslamofobi ile mücadelede Türkiye'nin İslam dünyasında liderlik arayışı, bazı İslam devletlerinden dirençle karşılaşacaktır. İslam dünyasında bölgesel dini liderlik mücadelesi, Türkiye ile Suudi Arabistan arasındaki bölgesel liderlik mücadelesinin odak noktalarından biridir ve Ortadoğu'daki karışıklıkların ardından ideolojik ve jeopolitik çıkarlar üzerinde bu tür rekabetler tırmanmaktadır (Liu & Zhao, 2019). Ayrıca, tüm Müslüman devletler İslamofobi'ye karşı pratik uygulamalar uygulamaya geçirmemiştir. Batı ile karşılıklı bağımlılık ilişkisi olan bazı Müslüman devletler, Batı'yı rahatsız edebilecek açıklamalar yapmaktan çekinebilir ve bazıları, Birleşik Arap Emirlikleri gibi, “anti-Müslüman çevreleri mali olarak destekleyebilir” (Kızıl, 2021). Dolayısıyla, İslam dünyası içindeki zorluklar Türkiye için önemli bir engel teşkil edecektir.

Son olarak, Avrupa'daki sağ popülizmin yükselişi, Türkiye'nin çabalarını derinden etkilemektedir. Avrupada aşırı sağ fikirleri kamuoyu desteği kazanmaya başladıkça, bazı merkez sağ partiler, marjinal seçmenlerinin sadakatini korumak amacıyla aşırı sağa yanaşmaya başlamıştır; benzer sebeplerle genellikle ırkçılık karşıtı girişimleri savunan merkez sol daha sessiz hale gelmiştir (Yinanç, 2017). Artan sağ kanat güçleri arka planında, Türkiye'nin İslamofobi ile mücadele çabaları arzu edilen sonuçları üretmekte zorlanacaktır.

Küresel Medeniyet Girişimi, medeniyetler arası eşitlik, diyalog ve kapsayıcılık ilkelerini savunmanın önemini vurgular (Şekil: Li Min/China Daily, 2022).

Çin'in Yanıtı: Küresel Medeniyet Girişimi

Çin'in perspektifinden bakıldığında, İslamofobi Türkiye gibi Müslüman devletler için olduğundan çok daha az tehdit oluştursa da Çin, “insanlık için ortak bir gelecek topluluğu” fikrini savunmakta, tüm devletleri kültürel çeşitliliğe saygı duymaya ve İslamofobi'ye karşı çıkmaya çağırmaktadır. Çin Hükûmeti, diplomatik kanallar aracılığıyla İslamofobi'ye karşı kesin muhalefeti sürekli olarak ifade etmiştir. Örneğin, İslamofobi'yle Mücadele Uluslararası Günü'nde, Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Wang Wenbin, Çin'in dini ayrımcılık ve nefrete karşı tutarlı duruşunu tekrarlamış ve dünyada yalnızca Müslüman topluluğu hedef alan bir yasağı yürürlüğe koyan tek devlet olan Amerika Birleşik Devletleri'nin İslamofobi'yi ortadan kaldır-

mak için pratik adımlar atması gerektiğini vurgulamıştır (Le, 2023). Kur'an yakma olaylarına yanıt olarak Çin; İslamofobi'nin tüm biçimlerine karşı güçlü kınamasını ve karşıtlığını açıkça iletmış, medeniyetler arasında karşılıklı saygı, hoşgörü ve anlayışın uzun süredir savunucusu olduğunu vurgulamıştır (Xing & Li, 2023). 2022 yılında Çin, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun her yıl 15 Mart'ı İslamofobi ile Mücadele Uluslararası Günü olarak belirlemesi kararını destekleyen ortak sponsorlardan biri olmuştur; bu da, Çin'in medeniyetler arası diyalogu ısrarla savunma ve sözde medeniyetler çatışmasına karşı çıkma konusundaki tutarlı duruşunu canlı bir şekilde göstermektedir (Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2022). Çin'in İslamofobi'ye karşı tutumu ve yanıtı, yukarıda açıklandığı gibi, belirli bir dereceye kadar Türkiye ile örtüşmektedir.

Daha geniş bir perspektiften bakıldığında, Küresel Medeniyet Girişimi (KUG), İslamofobi ile başa çıkma konusunda Çin'in bir yaklaşımı olarak görülebilir. 15 Mart 2023'te Çin Devlet Başkanı Xi Jinping tarafından önerilen Küresel Medeniyet Girişimi, medeniyetler arası eşitlik, diyalog ve kapsayıcılık ilkelerini savunmanın önemini vurgular. Girişim, dünya genelindeki devletlerin “kültürel alışverişlerin yabancılaşmayı aşmasını”, “karşılıklı öğrenmenin çatışmaları aşmasını” ve “bir arada yaşamının üstünlük duygularını aşmasını” savunur. Bu fikirler, Çin'in medeniyet üzerine benzersiz perspektifini tam anlamıyla yansıtır: Birlikte uyum içinde farklılık. Dünya genelinde ülkeler, insanlar, inançlar, sistemler benzersiz birer mozaiktir (Tangen, 2023). Kibir ve önyargı, İslamofobi gibi sonsuz çatışmalara yol açacaktır. Ülkelerin açık fikirli olmaları ve farklılıkları korurken ortak zemin aramaları gerekmektedir. Sadece bu şekilde insanlık parlak bir gelecek yaratabilir.

Sonuç

Büyük bir Müslüman devlet olarak Türkiye, İslamofobi tarafından ortaya konulan ciddi zorluklardan kaçınamaz ve AB'ye katılımı, ulusal imajı gibi konularda bundan zarar görmektedir. Ulusal çıkarlar, ideoloji, İslami gelenekler ve diğer hususlar temel alınarak Türkiye, İslamofobi ile mücadele etmek için gerçeklik ve algı olmak üzere iki boyutta hedeflenmiş önlemler uygulamıştır, ancak bu çabalar birçok zorlukla karşılaşmıştır. Şimdiye kadar, Türkiye'nin stratejisi önemli sonuçlar doğurmamıştır. Pratik düzlemde İslamofobi'nin belirli olaylarıyla ilgilenilirken kimi ilerlemeler kaydedilmiş olsa da manevi düzlemde hâlâ alınacak uzun bir yol

vardır. Çin atasözünde denildiği gibi, “Dağdaki hırsız yakalamak kolaydır, ancak zihindeki basmakalıp düşünceyi yok etmek zordur.” Öngörülebilir gelecekte, Türkiye İslamofobi'ye karşı kararlı mücadelesini sürdürecektir ve iki taraf arasındaki çatışma uzun bir süre devam edecektir. Bu çatışmanın sonucu henüz görülmemektedir.

Tarihi kökenlerine bakıldığında, İslamofobi'de vücut bulan Batı ve Doğu, Hristiyan medeniyeti ve İslam medeniyeti arasındaki ikiliklerde, Huntington tarafından ileri sürülen “medeniyetler çatışması” kuramının izlerine rastlamak zor değildir. Bu fikirler iç içe geçmiştir ve kolektif olarak İslamofobi'nin teorik temellerini oluşturmuştur. Bu ikili karşıtlık altında, iki medeniyet arasında aşılamaz bir uçurum varmış gibi ele alınmaktadır. Özünde İslamofobi, medeniyetler çatışması kavramı dahilinde daha geniş Batı söyleminin bir yönü olarak anlaşılabilir. İslamofobi sorununu kökten çözmek için, medeniyet kavramı ve kuramından başlamak, Batı söylem hegemonyasını kırmak ve daha kapsayıcı bir medeniyet görüşü inşa etmek ve teşvik etmek gereklidir. Erken dönemde, 2005 yılında Türkiye, farklı kültürler arasında karşılıklı saygıyı güçlendirmeyi amaçlayan “Medeniyetler İttifakı Girişimi'ni” İspanya ile birlikte başlatmıştı. Benzer şekilde, 2023 yılında Çin, kendi medeniyet görüşünü, yani Küresel Medeniyet Girişimi'ni ortaya koydu. İki ülkenin uygulamaları, önyargılı medeniyet görüşlerini parçalamak ve kapsayıcı medeniyet görüşleri inşa etmek için olumlu denemelerdir. Uluslararası düzen hala Batı merkezli medeniyet görüşü tarafından tahakküm altına alınmış olsa da yukarıda belirtilen çabalar umarız mevcut durumu daha büyük veya daha küçük ölçüde değiştirmeye katkıda bulunabilir.

Kaynakça

- Altun, T. (2023). Türkiye to continue multidimensional diplomacy in 2024 to address growing Islamophobia. Anadolu Agency. 27 Şubat 2024 tarihinde <https://www.aa.com.tr/en/politics/turkiye-to-continue-multidimensional-diplomacy-in-2024-to-address-growing-islamophobia/3095964> adresinden alındı.
- Bleich, E. (2012). Defining and Researching Islamophobia. *Review of Middle East Studies*, 46(2), 180–189. <http://www.jstor.org/stable/41940895>
- BM/Martine Perret. (2024). International Day to Combat Islamophobia 15 March. 28 Nisan 2024 tarihinde <https://www.un.org/en/observances/anti-islamophobia-day> adresinden alındı.
- Cakmak, B. N. (2022). Islamophobia continues to spread like plague in West: Turkish president. Anadolu Agency. 25 Şubat 2024 tarihinde <https://www.aa.com.tr/en/turkey/islamophobia-continues-to-spread-like-plague-in-west-turkish-president/253586> adresinden alındı.
- Donelli, F. (2019). Persuading through Culture, Values, and Ideas: The Case of Turkey's Cultural Diplomacy. *Insight Turkey*, 21(3), 113–134. <https://www.jstor.org/stable/26776106>
- Dong, M. Y. (2022). A Primary Exploration on Turkey's Diplomacy of Geopolitical Aggressiveness. *West Asia and Africa*, (2), 141–155.
- Eurobarometer. (2006). Eurobarometer 66.1 - Variable Report. Eurobarometer. 20 Şubat 2024 tarihinde <https://www.gesis.org/en/eurobarometer-data-service/survey-series/standard-special-cb/study-overview/eurobarometer-66-1-za-4526-sep-oct-2006> adresinden alındı.
- Fraser, S. & Tanner, J. (2023). Erdogan: Sweden can't join NATO if Quran-burning is allowed. AP News. 15 Ocak 2024 tarihinde <https://apnews.com/article/nato-politics-sweden-government-turkey-recep-tayyip-erdogan-795fe9f6fd7ed4f0416fc1a78498dd9d> adresinden alındı.
- General Assembly of the United Nations. (2014). General Debate Turkey. General Assembly of the United Nations. 10 Ocak 2024 tarihinde <https://www.un.org/en/ga/69/meetings/gadebate/24sep/turkey.shtml> adresinden alındı.
- Günerigök, S. (2021). Turkey taking leading role against Islamophobia: Erdogan. Anadolu Agency. 27 Ocak 2024 tarihinde <https://www.aa.com.tr/en/americas/turkey-taking-leading-role-against-islamophobia-erdogan/2369165> adresinden alındı.
- Gürkan, Efe Can. (2019). Political geography of Turkey's intervention in Syria: underlying causes and consequences (2011-2016). *Journal of Aggression, Conflict and Peace Research*, 11(1), 1–10.
- He, J. Y. (2013). The Evolution of American Hegemony and Islamophobia. *World Economics and Politics*, (4), 125–142.
- Karaaslan, Y. S. & Guder, I. (2019). Turkey warns West against ignoring Islamophobia. Anadolu Agency. 5 Şubat 2024 tarihinde <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/turkey-warns-west-against-ignoring-islamophobia/1424130> adresinden alındı.
- Kaya, A. (2020). Right-wing populism and Islamophobia in Europe and their impact on Turkey-EU relations. *Turkish Studies*, 21(1), 1–28. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14683849.2018.1499431>
- Kirişçi, K. (2008). Religion as an Argument in the Debate on Turkish EU Membership. In D. Jung & C. Raudvere (Eds.), *Religion, Politics, and Turkey's EU Accession* (pp. 19–39). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9780230615403_2
- Kizil, N. (2021). Turkey can successfully pioneer anti-Islamophobia fight: Experts. Daily Sabah. 20 Ocak 2024 tarihinde <https://www.dailysabah.com/politics/news-analysis/turkey-can-successfully-pioneer-anti-islamophobia-fight-experts> adresinden alındı.
- Latif, A. (2019). Turkey, Pakistan, Malaysia unite to fight Islamophobia. Anadolu Agency. 18 Şubat 2024 tarihinde <https://www.aa.com.tr/en/politics/turkey-pakistan-malaysia-unite-to-fight-islamophobia/1594471> adresinden alındı.
- Le, X. M. (2023). China on the First International Day to Combat Islamophobia: U.S. Should Take Practical Actions to Eliminate Islamophobia. China News Service. 17 Ocak 2024 tarihinde <https://www.chinanews.com.cn/gn/shipin/cns-d/2023/03-15/news954011.shtml> adresinden alındı.
- Li, B. Z. (2008). Turkey's Basic Standpoint on the EU Membership. *Chinese Journal of European Studies*, (3), 125–142.
- Li, B. Z. & Robins, P. (2016). Strong Governance and Vulnerability of Erdogan Regime in Türkiye. *Contemporary International Relations*, (11), 31–39.
- Li Min/China Daily. (2022). China-Arab ties enter new era. 29 Nisan 2024 tarihinde <https://www.chinadaily.com.cn/a/202212/17/WS639d2b9ea31057c47eba4dad.html> adresinden alındı.
- Liu, Z. M. & Zhao, Y. C. (2019). From Distant Coexisting to Dominance Competition: A Logic Analysis of Turkey and Saudi Arabia's Competition for Regional Leadership Since the Middle East Turbulence. *World Economics and Politics*, (8), 39–61.
- Ma, L. R. (2008). Global Soft Environment Governance and Media Hegemony: From the "Islamophobia" and "China Threat Theory". *Journal of Hui Muslim Minority Studies*, (3), 114–121.
- Merriam-Webster. (2024). Islamophobia. In Merriam-Webster.com dictionary. 18 Ocak 2024 tarihinde <https://www.merriam-webster.com/dictionary/Islamophobia> adresinden alındı.
- Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. (2022). China-Arab Cooperation in New Era. Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. 3 Şubat 2024 tarihinde https://www.mfa.gov.cn/zyxw/202212/t20221201_10983991.shtml adresinden alındı.
- Pew Research Center. (2009). Mapping the Global Muslim Population. Pew Research Center. 7 Şubat 2024 tarihinde <https://www.pewresearch.org/religion/2009/10/07/mapping-the-global-muslim-population/> adresinden alındı.
- Quran burned in front of Denmark mosque, Turkish embassy. (2023). Al Jazeera. 27 Ocak 2024 tarihinde <https://www.aljazeera.com/news/2023/1/27/quran-burned-before-a-mosque-and-turkish-embassy-in-copenhagen> adresinden alındı.
- Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs. (n.d.). Türkiye and the Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE). 20 Şubat 2024 tarihinde <https://www.mfa.gov.tr/turkey-and-the-organization-for-security-and-cooperation-in-europe-osce.en.mfa> adresinden alındı.
- Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs. (2023). No: 72, 15 March 2023, Press Release Regarding 15 March the International Day To Combat Islamophobia [Press release]. 20 Şubat 2024 tarihinde https://www.mfa.gov.tr/no_72_15-mart-islamofobiyle-mucadele-uluslararası-gunu-hk.en.mfa adresinden alındı.
- Shi Yu/China Daily. (2023). Significance of Global Civilization Initiative to world stability. 28 Nisan 2024 tarihinde <https://global.chinadaily.com.cn/a/202304/12/WS6436070ba31057c47ebb9a43.html> adresinden alındı.
- Şen, O. (2019). Targeted soft power in Turkish new foreign policy and its impact on origins of inbound tourists. *Journal of Tourism Theory and Research*, 5(1), 65–74. https://www.researchgate.net/publication/331555163_Targeted_soft_power_in_Turkish_new_foreign_policy_and_its_impact_on_origins_of_in-bound_tourists
- Sevencan, S. & Kazancı, H. (2021). Islamophobia hinders coexistence of diverse cultures, says Turkish official. Anadolu Agency. 17 Ocak 2024 tarihinde <https://www.aa.com.tr/en/turkey/islamophobia-hinders-coexistence-of-diverse-cultures-says-turkish-official/2324273> adresinden alındı.
- Tangen, E. (2023). Global Civilization Initiative (GCI). Taihe Institute. 22 Şubat 2024 tarihinde <http://www.taiheinstitute.org/Content/2023/11-13/1714280932.html> adresinden alındı.
- TCCB. (2022). We work to establish global solidarity in combating Islamophobia. 28 Nisan 2024 tarihinde <https://www.tccb.gov.tr/en/news/542/140290/-we-work-to-establish-global-solidarity-in-combating-islamophobia-> adresinden alındı.
- The World Bank. (2023). Türkiye Overview. The World Bank. 15 Şubat 2024 tarihinde <https://www.worldbank.org/en/country/turkey/overview> adresinden alındı.
- Tol, G. (2019). Turkey's Bid for Religious Leadership: How the AKP Uses Islamic Soft Power. Foreign Affairs. 7 Şubat 2024 tarihinde <https://www.foreignaffairs.com/articles/turkey/2019-01-10/turkeys-bid-religious-leadership> adresinden alındı.
- Turkey calls OIC meeting on Islamophobia after NZ attacks. (2019). Al Jazeera. 19 Ocak 2024 tarihinde <https://www.aljazeera.com/news/2019/3/21/turkey-calls-oic-meeting-on-islamophobia-after-nz-attacks> adresinden alındı.
- Ugurlu, S. & Dikme, C. (2017). Turkey to use 'soft power' against rise of Islamophobia. Anadolu Agency. 21 Ocak 2024 tarihinde <https://www.aa.com.tr/en/politics/turkey-to-use-soft-power-against-rise-of-islamophobia/954531> adresinden alındı.
- United Nations. (2024). International Day to Combat Islamophobia 15 March. United Nations. 25 Şubat 2024 tarihinde <https://www.un.org/en/observances/anti-islamophobia-day> adresinden alındı.
- World Integrated Trade Solution. (2021). Turkey trade balance, exports and imports by country 2021. World Integrated Trade Solution. 13 Ocak 2024 tarihinde <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/TUR/Year/2021/TradeFlow/EXPIMP/Partner/by-country> adresinden alındı.
- Xing, C. & Li, J. Z. (2023). China Strongly Condemns the Recurrence of Quran-burning Incidents in Relevant Countries. China News Service. 22 Ocak 2024 tarihinde <https://www.chinanews.com.cn/gn/2023/07-13/10042282.shtml> adresinden alındı.
- Xinhua. (2020). Christchurch mosque gunman sentenced to life imprisonment in New Zealand. 26 Nisan 2024 tarihinde http://www.xinhuanet.com/english/2020-08/27/c_139322077.htm adresinden alındı.
- Yilmaz, I. (2016). The Nature of Islamophobia: Some Key Features. In D. Pratt & R. Woodlock (Eds.), *Fear of Muslims? International Perspectives on Islamophobia* (pp. 19–29). Springer. <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/978-3-319-29698-2.pdf>
- Yınanç, B. (2017). It is getting more difficult to fight Islamophobia in Europe: UN official Gün Kut. *Hürriyet Daily News*. 21 Şubat 2024 tarihinde <https://www.hurriyetdailynews.com/it-is-getting-more-difficult-to-fight-islamophobia-in-europe-un-official-gun-kut-116680> adresinden alındı.
- Zan, T. (2012). "Turkey Mode": Past and Present. *Journal of Xinjiang Normal University (Edition of Philosophy and Social Sciences)*, 33(2), 10–22.